

757

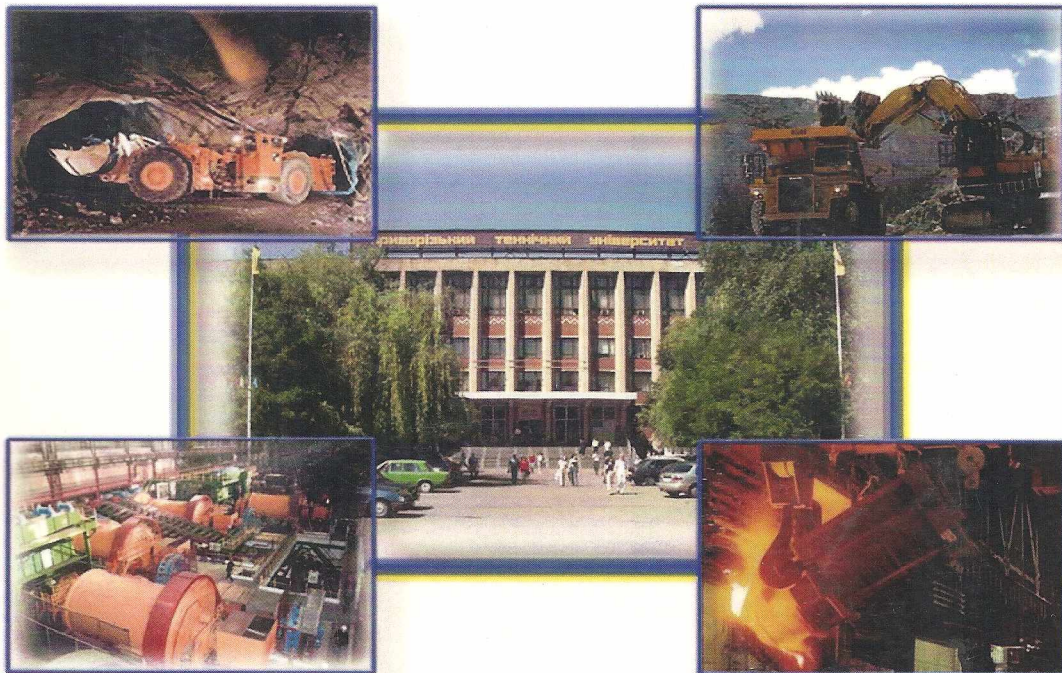
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «КРИВОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

Міжнародна науково-технічна конференція

Матеріали конференції

РОЗВИТОК ПРОМИСЛОВОСТІ
ТА СУСПІЛЬСТВА

Том 2

ДО ПИТАННЯ ФАУНИ ХРЕБЕТНИХ ТВАРИН ЛАНДШАФТНОГО ЗАКАЗНИКА МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ «ВІЗИРКА»

Анотація. В тезах надані попередні дані по фауні хребетних тварин ландшафтнього заказника «Візира», що є результатом моніторингових досліджень за 1992-2016 роки. Встановлений видовий склад, статуси перебування видів та категорії їх охорони. Вказано на важливість території заказника для збереження біорізноманіття.

Проблема та її зв'язок з науковими та практичними завданнями. Ландшафтний заказник місцевого значення «Візира» - одна з територій, що має природоохоронний статус і є рекультивованою ділянкою гірничо-промислових ландшафтів - кар'єрів, відвалів, дренажних комунікацій. Розташована «Візира» в Широківському районі Дніпропетровської області, на північний-схід від міста Інгулець, поблизу селища Червона Гірка. Загальна площа заказника - 121,1 га [5]. Заказник створений за ініціативою Інгулецького ГЗК (надалі - ІнГЗК), Дніпропетровського інституту проблем природокористування та екології НАН України, затверджений рішенням Дніпропетровської обласної Ради від 28 грудня 2001 № 502 19 / ХХІІІ [5, 6].

Ландшафтний заказник «Візира» є найбільшим за площею серед існуючих природоохоронних об'єктів Криворіжжя. Його назва походить від назви залізорудної шахти Малодобровольського рудника, яка була закладена в 1897 році на землях поміщика В.П. Добровольського. Залізорудний пласт простягався з півночі на південь майже прямолінійно у вигляді «візира», звідки і назва території. Шахта вважається родоначальницею підземного видобутку руди в південній частині Криворіжжя. Під час громадянської війни шахта була затоплена, відновлена в 1946 році, а після 1954 року втратила своє практичне значення і використовувалася як допоміжна. З того часу відбулося природне заростання відвалів та берегів затопленого кар'єру. Після відпрацювання кар'єрів була припинене і відсіпання відвалів. На цей час, кар'єри частково заповнені водою, утворилися озера. За 27-45 років територія поповнилася новими видами дерев, кущами, трав'янистими рослинами [2].

Заказник заснований з метою збереження та відновлення пост техногенного ландшафту з унікальними виходами гірських порід на бортах старих кар'єрів, а також всього комплексу само відновлювальних похідних екосистем на порушених землях з рідкісними видами рослинного і тваринного світу. На території відбувається унікальне за своїм характером утворення штучного гірничо-озерного ландшафту, з вторинними екосистемами. Особливий інтерес представляють виходи гірських порід і своєрідні, дуже мальовничі ландшафти.

Територія заказника представлена ділянками: відвали - 42 га (близько 34,7% від загальної площі заказника); борти кар'єрів - 19,3 га (15,9%); прибережна смуга в кар'єрах - 1,2 га (1%); водна поверхня в кар'єрах - 91,1 га (75,2%); залишки зональної степової рослинності за межами кар'єрів і відвалів - 30 га (24,8%); інші порушені землі - 30 га (24,8%) [2].

Аналіз досліджень та публікацій, постановка завдання. В науковій літературі практично не освітлені питання видового складу хребетних тварин заказника, відсутні сучасні відомості по статусам перебування видів та категоріям їх охорони. Метою наших досліджень було проведення моніторингових досліджень фауни хребетних, динаміки їх чисельності та біотопічного розподілу в межах заказника і прилеглих до нього територій.

Викладення матеріалу та результати.

Матеріали збирались з 1992 по 2016 рік за загальноновизнаними методиками - відносних маршрутних обліків з розширеною трансектою та абсолютних обліків на пробних ділянках. Всього проведено 67 обліків та спостережень. Аналізувались матеріали, отримані під час візуальних спостережень, дані тропління, вміст пелеток і кормних столиків хижих птахів, улови рибалок.

В ході проведених досліджень нами встановлено перебування 12 видів риб, 3 види амфібій, 5 - плазунів, 76 - птахів (враховуючи перелітні, кочові, залітні, зимуючі та гніздові види), 17 - ссавців.

Риби. Зареєстровано 12 видів, що відносяться до рядів, родин. Найбільш типовими є красноперка (*Scardinius erythrophthalmus* L.), верховодка (*Alburnus alburnus* L.), гірчак (*Rhodeus amarus* Bloch), амурський чебачок (*Pseudorasbora parva* Temminck et Schlegel), звичайний пічкур (*Gobio gobio* L.), короп (*Cyprinus carpio* L.), сріблястий карась (*Carassius gibelio* Bloch), звичайна щипавка (*Cobitis taenia* L.), триголкова колючка (*Gasterosteus aculeatus* L.), звичайна щука (*Esox*

lucius L.), річковий окунь (*Perca fluviatilis L.*). Більшість видів потрапили в затоплені кар'єри завдяки людині, частина – природними шляхами. В Червону книгу Дніпропетровської області включені 2 види - звичайний пічкур, триголкова колючка [4]. З 2012 року в кар'єрах почали відмічати окремі екземпляри сонячного окуня (*Lepomis gibbosus*).

Амфібії ландшафтного заказника – зелена ропуха (*Bufo viridis Laurenti*) і озерна жаба (*Pelophylax ridibundus Pallas.*), червоночерева жерлянка, або кумка (*Bombina bombina L.*). Останній вид переважно трапляється на відвалах та в прибережній зоні затоплених кар'єрів.

Плазуни представлені прудкою ящіркою (*Lacerta agilis L.*), водяним (*Natrix tessellata Laurenti*) та звичайним (*Natrix natrix L.*) вужами, а також червонокнижними видами – степовою гадюкою східною (*Vipera ursinii renardi Christoph*), жовточеревим полозом (*Coluber jugularis Gmelin*), останні види занесені в «Червону книгу України» та «Червону книгу Дніпропетровської області» [3, 4].

Птахи. У заказнику відмічено перебування 76 видів, з них – 34 гніздяться, 5 – можливе гніздування, 47 – перелітні, 31 – зимуючі, 11 – кочові, 2 – залітні взимку. Значне число видів має охоронний статус: 14 – під егідою Бернської конвенції, 8 – занесені до «Червоної книги Дніпропетровської області» [3, 4]. Звичайними є сіра куріпка (*Perdix perdix L.*), звичайний фазан (*Phasianus colchicus L.*), жовтоногий мартин (*Larus cachinnans Pallas*), сіра ворона (*Corvus cornix L.*), сорока (*Pica pica L.*), сойка (*Garrulus glandarius L.*), звичайна кам'янка (*Oenanthe oenanthe L.*), чорний дрізд (*Turdus merula L.*), польовий горобець (*Passer montanus L.*), коноплянка (*Acanthis cannabina L.*), щиглик (*Carduelis carduelis L.*), звичайний зеленяк (*Chloris chloris L.*).

Серед ссавців зустрічаються мала білозубка (*Crocidura suaveolens Pallas*), білочеревий їжак (*Erinaceus roumanicus Barrett-Hamilton*), дозріра вечірниця (*Nyctalus noctula Schreber*), пізній кажан (*Eptesicus serotinus Schreber*), звичайний лис (*Vulpes vulpes L.*), ласка (*Mustela nivalis L.*), кам'яна куна (*Martes foina Erxleben*), сирій заєць (*Lepus europaeus Pallas*); звичайна, або польова полівка (*Microtus arvalis Pallas*) польова миша (*Apodemus agrarius Pallas*), лісовий мишак (*Sylvaemus sylvaticus L.*); миша-маля, або лугова (*Micromys minutus Pallas*) хатня миша (*Mus musculus L.*), курганцева миша (*Mus spicilegus Petenyi*), звичайний сліпак (*Spalax microphthalmus Guldenstaedt*), сирій хом'ячок (*Cricetulus migratorius Pallas*). На початку 21 століття зустрічався одеський ховрах (*Spermophilus odessanus Nordmann*).

Висновки та напрямок подальших досліджень. На території ландшафтного заказника відмічено перебування 12 видів риб, 3 види амфібій, 5 – плазунів, 76 - птахів (враховуючи перелітні, кочові, залітні, зимуючі та гніздові види), 17 - ссавців.

В Червону книгу України включені 12 видів, в Червону книгу Дніпропетровської області – 14 видів хребетних тварин, тому заказник має важливе значення для збереження біорізноманіття, потребує відповідної уваги і застосування біотехнічних та охоронних заходів, направлених на охорону та приваблювання рідкісних, зникаючих, вразливих видів. Детальний огляд фауни, динаміки чисельності та біотопічного розподілу фауни буде надано в подальших публікаціях.

Література

1. Енциклопедія Криворіжжя. – У 2-х т. /Упоряд. В. П. Бухтіяров. – Кривий Ріг: «ЯВВА», 2005. Т.1 - С.191-192.
2. Приймачук В. В. Навчальне краєзнавство в роботі сучасного вчителя. / Вікторія Василівна Приймачук/ Навчально-методичний посібник. – Кривий Ріг: Видавничий дім, 2007, с. 60.
3. Червона книга України. Тваринний світ // За ред. І. А. Акімова. – К.: Глобалконсалтинг, 2009. – 600с.
4. Червона книга Дніпропетровської області. (Тваринний світ) / Під редакцією О. Є. Пахомова. – Дніпропетровськ: ТОВ «Новий друк», 2011. – 488с.
5. Об'єкти природно-заповідного фонду Криворіжжя. Точка доступу: http://kdpu.edu.ua/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=572&Itemid=826.
6. Природні заповідники, заказники, парки та пам'ятки природи Дніпропетровської області. Точка доступу: <http://www.libr.dp.ua/region/zapovedn.htm>.